

مسلم هنگام ورود به کوفه به خانه چه کسی رفت؛ مختار یا مسلم بن عوسجه؟

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی گفت:

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی گفت: چهار دسته گزارش تاریخی پیرامون نخستین منزلگاه مسلم در کوفه مطرح است که با توجه به داده های تاریخی، به احتمال زیاد خانه مسلم بن اوسجه سکونت گاه مسلم بوده است.

به گزارش ایکننا، نشست «کاوشی درباره نخستین منزلگاه مسلم در کوفه» با سخنرانی حسین قاضی خانی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، دوشنبه ۳۰ مرداد در مرکز پژوهش های تاریخ اسلام برگزار شد که گزیده آن را در ادامه می خوانید؛

بحث امروز ما پیرامون نخستین سکونتگاه مسلم بن عقیل در شهر کوفه است. با توجه به اهمیت بحث بازه زمانی حضور جناب مسلم در کوفه و سؤالات فراوانی که پیرامون این بازه زمانی با آن مواجهیم، شاید یکی از نخستین سؤالات این باشد که وقتی جناب مسلم وارد کوفه می شوند کجا سکونت پیدا می کنند. زمان تاریخی حضور مسلم در کوفه پراهم ترین دوره واقعه عاشورا است.

یک پرسش این است چرا شیعیان کوفه در نوشتن نامه برای امام حسین(ع) پیشگام هستند ولی بعداً مسلم را تنها می گذارند. وقتی گزارش های تاریخی را مطالعه می کنیم، داده ها به قدری دارای ابهام و متعارض هستند که مورخ می ماند در این بازه زمانی چه اتفاقی افتاده است. در این گزارش ها، حضور بسیاری از سران شیعه در زمان حضور مسلم در کوفه را نمی بینیم. چه شده است وقتی سفیر امام حسین(ع) به کوفه می آید، اول از ایشان استقبال می شود ولی در آخر تنها می ماند؟ ما اینجا حلقه های مفقوده ای داریم که تا آن ها را شناسایی نکنیم، نمی توانیم این تاریخ را تحلیل کنیم. از طرفی ما با مشهوراتی مواجهیم که با همدیگر هماهنگی ندارند. لذا بحث امروز من این است وقتی مسلم بن عقیل وارد کوفه شد، نخستین سکونت گاهی که انتخاب کردند، کدام بود. این می تواند مقدمه ای برای مباحث بعدی باشد. ضرورت تأمل درباره مأموریت مسلم در کوفه

به نظرم نیاز است یکبار دیگر واقعه عاشورا را مورد پژوهش دقیق قرار دهیم و به آنچه به صورت عمومی شنیدیم، اکتفا نکنیم. در مورد بحث سکونت گاه ابتدایان باید عرض کنم وقتی شیعیان در کوفه متوجه می شوند امام حسین(ع) در مسئله بیعت با یزید تصمیم به عدم بیعت دارند، در منزل سلیمان بن سرد جمع می شوند و تصمیم می گیرند حضرت را به کوفه دعوت کنند. لذا یک نامه رسمی از سوی شیعیان نوشته می شود و بعد از آن هم نامه های دیگری ارسال می شود. این نامه ها به حضرت می رسد و حضرت پسر عموی خودشان را به عنوان پیک خودشان می فرستند تا وضعیت را رصد کند و مسلم وارد کوفه می شود. اینکه متوجه شویم مأموریت مسلم در کوفه چه بود و امام ایشان را با چه برنامه ای فرستادند، نکته ای است که باید پیرامون آن تأمل شود. آیا قرار بوده ایشان وضعیت شهر را رصد کند یا قیامی شکل دهد.

اینکه جناب مسلم ابتدا وارد خانه چه کسی می شوند، مسئله مهمی است و نشان دهنده جایگاه آن فرد است. ضمن اینکه امام، مسلم را سفارش می کند پنهانی وارد کوفه شود و نزد اوثق مردم سکونت یابد. اگر قرار است مسلم پنهانی وارد شود، باید شناسایی نشود لذا باید بررسی کرد این خانه در کدام موقعیت جغرافیایی قرار داشته که مسلم می تواند بلافاصله خودش را به آنجا برساند و مأموران حکومتی از حضور ایشان مطلع نشوند.

آنچه مشهور است این است که مسلم وارد خانه مختار شد. این مشهورترین گزارشی است که وجود دارد، ولی مشکل اینجا است خانه مختار با توجه به یکسری مباحث محل مناسبی نبود. اولاً مختار در مجموعه شیعیان کوفه جایگاهی نداشت و جزء سران شیعه نبود. ما حتی نام مختار را در نامه هایی که برای امام ارسال شد، نمی بینیم. البته ما نام همه افرادی که نامه نوشتند را نمی دانیم، لذا شاید ایشان هم نامه نوشته باشند. پدران همسران او جزء کارگزاران بنی امیه بودند و یکی از آن ها دختر نعمان بن بشیر حاکم کوفه بوده است لذا مختار به عنوان داماد امیر کوفه، خانه اش از حضور مأموران به دور نیست. ضمن اینکه خود مختار نسبتی با مسلم نداشت. لذا برخی نویسندگان به گونه ای این مسئله را مطرح می کنند از کودکی میان مسلم و مختار دوستی قدیمی برقرار بوده است در حالی که سن و سال این دو نفر به هم نمی خورد. این موارد نشان می دهد فقط برای فرار از این شبهه این مسئله را مطرح کرده اند.

چهار دسته گزارش درباره سکونت گاه اولیه مسلم در کوفه

همین شبهاً موجب شد من به بررسی داده های تاریخی در این زمینه بپردازم. ما چهار دسته گزارش در ارتباط با این مسئله داریم. گزارش های اول موید سکونت در منزل مختار است. دسته دوم گزارش ها سکونت در خانه هانی بن عروه را مطرح می کنند. دسته سوم گزارش هایی است که هرچند نسبت به گزارشات دسته اول کمتر هستند اما این مسئله را مطرح می کنند که ایشان به خانه مسلم بن عوسجه وارد شدند. دسته چهارم بیانگر سکونت در منزل شریک بن اعور هستند. برخی مورخان چند احتمال را مطرح کردند که نشان می دهد خانه مختار نزد اینها پذیرفته شده نهایی نیست. از این جهت ضروری است که ما این گزارش ها را بررسی کنیم و ببینیم کدام یک از این چهار خانه به عنوان سکونت گاه مسلم احتمال قوی تری دارد.

ما باید چند مسئله را مد نظر قرار دهیم و بر اساس اطلاعات تاریخی برآمده از داده های تاریخی است. اولین مورد آن، اهمیت پنهان کاری مسلم در این مأموریت است. وقتی مسلم به کوفه می رفت، پنهانی حرکت می کرد لذا باید وقتی وارد کوفه هم شد، خود را از دید مأموران پنهان کند. از این جهت درصد خطر حضور در خانه مختار خیلی بالا است. یک بحث دیگر انتقال از سکونت گاه اول به سکونت گاه دوم است. وقتی عبیدالله وارد کوفه شد، مسلم سکونت گاه خود را تغییر داد. این مسئله هم خیلی به کمک ما خواهد آمد. ما یک نقشه ای از کوفه داریم که بر اساس داده های تاریخی پیرامون سکونت گاه قبائل مختلف در شهر کوفه است.

طبق داده های تاریخی دو احتمال از محل بحث ما خارج است. احتمال اول شریک بن اعور است که اصلاً در کوفه خانه نداشت و همراه عبیدالله از بصره به کوفه می آید و وقتی مریض می شود به خانه هانی بن عروه می رود. مورد دوم خانه هانی است که مسلم در مرحله دوم وارد خانه او شد. پس فقط خانه مختار و مسلم بن عوسجه می ماند. خانه مختار پشت مسجد کوفه است و کسی که بخواهد به خانه او برود، باید نصف کوفه را بپیماید تا به منزل مختار برسد. وقتی قرار است شما نصف یک شهر را بپیمایید احتمال خطر زیادتر می شود، ضمن اینکه در زمان جابجایی مسلم از سکونتگاه اول به خانه هانی هم این خطر وجود دارد.

نزدیک ترین جایی که جناب مسلم می تواند وارد کوفه شود و خودش را سریعاً به آن برساند و کمتر در تیررس مأموران باشد، منزل مسلم بن عوسجه است. این هوشمندی است که جناب مسلم دارد که وارد خانه ای شود که کمتر دیده شود. زمانی هم که عبیدالله می آید و می خواهد مسلم را پیدا کند، بین خانه مسلم بن عوسجه تا خانه هانی فاصله بسیار کمی وجود دارد و مسلم می توانست خیلی سریع خود را به آنجا برساند.

گزارشات متعدد از حضور مسلم بن عوسجه کنار مسلم بن عقیل یکی دیگر از مؤیداتی است که نشان می دهد مسلم به خانه مسلم بن عوسجه رفته است. این گزارش های تاریخی حضور مختار را کنار مسلم برای ما ترسیم نمی کند در حالی که اگر مسلم در خانه او بود، باید گزارشی در این زمینه می داشتیم. بعد هم می بینیم که مسلم خودش را به کربلا می رساند و کربلا به شهادت می رسد.

نتیجه بحث این شد در ارتباط با خانه مختار ابهاماتی مطرح است که موجب می شود گزارشات دیگر را ببینیم. ما چهار دسته گزارش داریم که دو گزارش عملاً امکان ندارد و دو احتمال مختار و مسلم بن عوسجه می ماند که با توجه به داده های تاریخی، خانه مسلم احتمال قوی تری دارد.